

A SZENTÍRÁS MINT KINYILATKOZTATÁS

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.4. 2016.05.05.)

A Biblia okkal lett és maradt világszerte az egyes számú bestseller. Amikor azt mondják: „Ez *nem* szentírás!” – azaz nem végleges, nem fellebbezhetetlen, illetve mindenféle civil témájú, átfogó jellegű kiadványnak „A ... bibliája” címet adják, akkor megláthatunk valamit abból, hogy kultúránkban a Bibliának századokon át milyen nagy szerepe volt, és hogy ebből mi maradt. Az Egyház azonban még ma is olyan szövegnek tekinti, amely bárki számára Isten üzenetévé válhat, kinyilatkoztatássá. Tanulmányunk azt tekinti át, miért van egyáltalán szükség ilyesmire, hogyan és milyen formában történt a bibliai adatok szerint, azaz hogyan írtak a témáról maguk a szentírók.

1. A bibliai kinyilatkoztatás / kijelentés

1.1. A kinyilatkoztatás szükségessége

Van Isten? Ha van, milyen? És ez mit jelent számunkra? Ezek az élet alapvető kérdései, amelyekre – saját kútforrásból merítve – ahányan vagyunk, annyiféle választ adunk. Válaszainkat ugyanis szükségszerűen befolyásolják az életélményeink, a körülményeink, a személyiségünk, a neveltetésünk és a képzettségünk. Ezért van szükségünk rá, hogy ha van Isten, akkor ő maga győzzön meg minket arról, hogy létezik, hogy milyen, és hogy ez mit jelent a számunkra! A kereszténység üzenete az, hogy ez megtörtént: Isten szólt, üzenete írásban fennmaradt, és rajta keresztül ma is szól.

Az Istenről alkotott képünk döntően befolyásolja az életünket. Amilyen az istenünk, olyan az életünk. Ezért szükségünk van rá, hogy Istent minél jobban megismerjük (Kol 1:9-14). A Bibliából tudjuk, hogy

- Isten *elképzелhetetlen*, ő egészen más, mint gondolnánk (Ézs 40:18, ApCsel 17:29)
- Istent *létszükségünk* megismerni (Jn 17:3, ApCsel 17:22-23,30-31)
- Isten *megismerhető* a természet, a lelkiismeret és a különleges kinyilatkoztatás révén (ld. alább).

Kérdés azonban, hogy mennyire ismerhetjük meg Istent, akit nem látunk, és elképzelni sem tudunk? A válasz az, hogy pontosan annyira ismerhetjük meg, amennyire ő megismerteti velünk önmagát. Teljesen rá vagyunk utalva arra, hogy kinyilatkoztassa önmagát nekünk. És a jó hír az, hogy Isten ezt meg is tette!

1.2. A kinyilatkoztatás két útja

- Közvetett: a teremtett világon és az emberi lelkiismereten keresztül.
- Közvetlen: hallható hangon, látomáson, álmokon, angyali küldötteken, prófétákon, Fián, Lelkén és az Íráson keresztül.

1.3. A kinyilatkoztatás három formája

Az emberek maguktól is keresik Istent (ApCsel 17:27), mert Isten elegendő jelét adta létezésének. Isten ugyanis bizonyos fokig megismerhető a kinyilatkoztatás első és legáltalánosabb formájából: *a teremtett világ* értelmese vizsgálatából. Ebből meglátható Isten létezése és közelsége, hogy a világon kívül áll, ugyanakkor azt belülről áthatja (ApCsel 17:24-28), végtelen hatalma, isteni természete (Róm 1:20), csodálatos volta (Zsolt 19:2-7, Jób 38), gondviselő jósága (Mt 5:45, ApCsel 14:17, 17:25).

- Megjegyzendő, hogy a „prédikáló természet” nem ad *személyes* ismeretet Istenről, és az ember ezt az ismeretet is hajlamos figyelmen kívül hagyni (Róm 1:18,20-21,25,28,32).

Isten bizonyos fokig megismerhető a második formából: az Istentől kapott *lelkiismeret* parancsából is. Ez belső „törvényként” működik minden emberben (Róm 2:14-15); alkalmanként emberségre is indít (Lk 10:33-35, ApCsel 28:2); ugyanakkor sejteti az eljövendő számonkérést is (Róm 1:32, 2:15-16).

- Megjegyzendő, hogy Isten „belső szava” nem ad *üdvözítő* ismeretet Istenről, és az ember rendszerint ezt az ismeretet is hajlamos elnyomni (Róm 3:10-12, Ef 4:19).

Az üdvözítő Isten személyesen csak a kinyilatkoztatás harmadik formájából, Isten *különleges* kinyilatkoztatásából ismerhető meg:

- a választott nép, a *zsidóság* történelméből (Zsolt 78.) és a neki adott tanításból, tehát a Szentírásból (2Tim 3:16-17), Isten ugyanis csak a zsidóságnak adott különleges kinyilatkoztatást (2Móz 33:16, 34:10, 3Móz 20:26, 5Móz 4:6-8, 30-35, Ézs 2:3, Ám 3.2, Jn 4:22, Róm 3:2, 9:4-5, 15:8-12, Ef 2:11-22)
- *Jézus Krisztus* személyében (Zsid 1:1-3, Jn 1:4.9.14.18 stb.),
- és a *Szentlélek* általi megtapasztalásban (Róm 8:13-17, Gal 5:16-25, 1Thessz 4:9, 1Kor 14:26, 2Kor 2:17 stb.).

1.4. A bibliai kinyilatkoztatás változatossága

Isten sokszor és sokféleképpen szólt (Zsid 1:1):

- angyalokon keresztül pl. Mózesnek (2Móz 3:1-4), Dánielnek (Dán 9:21-23), Máriának (Lk 1:26-33, Mt 28:5-7)
- hallható hangon pl. Ádámhoz (1Móz 3:8-19), Noéhoz (1Móz 6:13-21), Ábrahámhoz (1Móz 12:1-4, 18:33), Mózeshez (2Móz 19:3-19, 33:11), Illéshez (1Kir 17:2-5, 19:9-11), Ézsaiáshoz (Ézs 22:14), Jézushoz és a körülötte levőkhöz (Mt 3:16-17, 17:5), Pálhoz (ApCsel 9:3-6), Péterhez (ApCsel 10:19-20); diktálva pl. Mózesnek (2Móz 34:27-28), Jeremiásnak (Jer 36:27-28)
- álmokon keresztül pl. Abimeleknek (1Móz 20:3-7), Jákóbnak (1Móz 28:10-17), Salamonnak (1Kir 3:5, 9:2), Józsefnek (Mt 1:20, 2:13, 19-22, 2:12), a bölcseknek (Mt 2:12)
- látomásokon keresztül pl. Dávidnak (1Krón 21:16, Ézsaiásnak (Ézs 6:1-8), Dánielnek (Dán 7-8.fej.), Ezékielnek (Ez 37. fej.); Ananiásnak (ApCsel 9:10), Kornéliusznak (ApCsel 10:3-6), Pálnak (ApCsel 16:9, 2Kor 12.1-4), Jánosnak (Jel 1:19)
- történelmi eseményeken és a rájuk való emlékezésen keresztül (2Móz 20:1, 5Móz 6:10, Zsolt 78, 105, ApCsel 7:2-53, 13:16-41)
- Lelke által adva felismerést (Mt 16:15-17, ApCsel 10:34-35 vö. 1Kor 12:8)
- Jézusban személyesen is tanítva (Ézs 54:13 vö. Jn 6:45, Lk 24:25-27,44-48).

1.5. A bibliai kinyilatkoztatás mértéke

Fontos látni, hogy Isten miről mennyit mondott el, és hogyan:

- időben a világ teremtésétől (1Móz 1:1) a világ újjáteremtéséig (Jel 21:1)
- Jézus semmit sem mondott titokban (Jn 18:20)
- a Szentlélek az apostolokat elvezette a teljes igazságra (Jn 14:26, 16:12-13)
- Isten rengeteg titkát feltárta, ezek most mindenki által megismerhető „nyílt titkok” (Ám 3:7, Mt 13:11, Róm 16:25, 1Kor 2:6-7, 4:1, Ef 1:9), ugyanakkor Isten nem tárt fel nekünk minden titkot (5Móz 29:28, 1Kor 14:2, 2Kor 12:4, Jel 10:7), de őt ismerve az ismeretlen dolgokat is rábízhatjuk
- Isten megismerése a mennyben még folytatódni fog (1Kor 13:12, 1Jn 3:2).

2. A Biblia ihletettsége / sugalmazottsága

Keresztények számára a Biblia Istentől származó írás, és vallási kérdésekben a végső tekintély. Kérdés azonban, hogy azok a személyek, akik a Bibliát megírták, valóban Istentől ihletettnek, sugalmazottnak tartották magukat és egymást, vagy csak a későbbi nemzedékek tekintették írásaikat Isten szavának? Végül az is kérdés, hogy *ma* miért tartja valaki ihletettnek, sugalmazottnak a Bibliát?

2.1. Isten szava...

- az *Ószövetség* az ószövetségi írók szerint (2Móz 31:18, 2Sám 23:2, Jer 26:2, 36:2, Zsolt 119 stb.) és az újszövetségi írók szerint (Mt 1:22, 5:17, 2:15, ApCsel 3:18,21, 2Tim 3:16, Zsid 1:1-2, 1Pt 1:10-12, 2Pt 1:20-21 stb.)
- *Jézus* tanítása maga Jézus szerint (Jn 6:45,63, 7:15-17, 8:28, 12:48-50, 14:24) és az apostolok szerint (Jn 1:1-14, 3:34, Mt 7:29, 1Tim 5:18, Zsid 1:1-2, Jel 1:1-2, 19:13)
- az *apostolok* tanítása Jézus szerint (Jn 16:12-15, ApCsel 26:16) és maguk az apostolok szerint (1Kor 1:18, 2:4-5.13, 14:37, 2Kor 2:17, 12:7, Gal 1:11-12, 1Thessz 1:5-6, 2:13, 4:15, Jel 1:1-3.19, 22:18-20).

2.2. Amit a Biblia mond, azt Isten mondja...

- Jézus szerint (1Móz 2:24 vö. Mt 19:4-5)
- és az apostolok szerint (Zsolt 2:1 vö. ApCsel 4:25; Gal 3:8 vö. 1Móz 12:1-3; Róm 9:17 vö. 2Móz 9:13,16).

2.3. Az Ó- és az Újszövetség egységet képez...

- Jézus szerint (Jn 5:39,46-47, Lk 24:25-27,44)
- az apostolok szerint (Ef 2:20, 2Pt 3:1-2).

2.4. Az apostolok szentírásnak tekintették...

- Jézus tanítását (1Tim 5:18, Pál az 5Móz 25:4-gyel együtt „írásként” idézi a Mt 10:10-et)
- és egymás írásait (2Pt 3:15-16, Péter „más írások” között említi Pálét).

2.5. Az apostolok követendő hagyománynak tekintették...

- az ószövetségi Írásokat (Mt 15:6, 1Kor 10:11, 2Tim 3:14 vö. Róm 15:4)
- Jézus tanításait (Jn 20:30-31, 21:24, ApCsel 1:1-3 vö. 1Kor 11:23, Kol 2:8, 2Jn 9)

- az apostolok szóbeli és írott tanításait (1Kor 11:2, 2Thessz 2:15).

A Biblia lezárulása óta a részletkérdések miatt maguktól kialakulnak gyülekezeti-felekezeti szokások, hagyományok. Ezek többnyire hasznosak, de egyik sem megváltoztathatatlan, és amelyik ellentmond az Írásnak, elvetendő (vö. Mt 15:1-9, Mk 7:7-13).

2.6. A Biblia mint Isten szava...

- ihletett / sugalmazott (2Tim 3:16, 2Pt 1:20-21; Gal 1:11-12, Róm 16:25-26)
- teljes (Zsid 1:1-2, Jn 16:12-13, Kol 1:25, 2Kor 11:4, Gal 1:6-8, Júd 3, Jel 22:18-19)
- az istenfélő élethez és az üdvösséghez elegendő (ApCsel 11:14, Róm 1:16, 15:4, 1Kor 1:18,21, 2:2-5, 4:6, 2Kor 4:3, 2Tim 3:14-17)
- emberformáló hatású (Ézs 55:10-11, 2Tim 3:16-17).

2.7. Az Istentől ihletettség / sugalmazottság

A Biblia ihletettségével vagy sugalmazott voltával kapcsolatban néhány alapvető újszövetségi szöveget közelebbről is meg kell vizsgálnunk, mert pontatlan értelmezések tapadtak hozzájuk:

A **Zsid 4:12** szerint „Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, és áthatol az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait.” A szöveget rendszerint akkor idézik, amikor a Biblia hatalmáról beszélnek. A szövegkörnyezetből azonban kiderül, hogy a szerző „Isten igéje” alatt itt nem a Bibliára, hanem *a Fiúra, Jézus Krisztusra* utal,

- aki a mi nagy főpapunk (4:14-15), aki élő és hatalmas lévén egyrészt *belát* oda is, ahova ember nem, és *hatni tud* arra is, amire ember nem (4:12), és
- nincs teremtmény, aki rejtve van *szeme előtt*, ő ítéli meg a gondolatainkat, *neki* fogunk számot adni (4:13), de irgalmas, mert *tudja*, mit jelent embernek lenni (4:15-16)
- ennek ellenére éppen Krisztus személyes jelenléte az, ami által a két évezredes szöveget és üzenetét is *jelenként* tapasztalhatjuk meg.

A **2Tim 3:16-17** szerint „a teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített.” A szöveget rendszerint akkor idézik, amikor a Biblia elégségességéről beszélnek (szemben az emberi hagyományokkal), illetve amikor amellet érvelnek, hogy az Újszövetségbe csak az Istentől ihletett és ezért isteni hatalommal bíró iratok kerülhettek bele, más nem (tehát az ihletettség lett volna a kanonizálás során *a* szempont, a döntő feltétel). A gondolatmenetből azonban kiderül, hogy Pál nem a hagyományokkal szemben

érvel, és nem is a kanonizáláshoz ad szempontot, hanem az Írások *emberformáló* hatásáról, amit hiteles, *átformálódott* emberek bizonyítanak:

- Pál egy fiatal *pásztornak* ír, akit *előre figyelmeztet* arra, hogy *számára* nehéz idők jönnek (3:1), mert egyes emberek *a gyülekezetben* (nem a világban) milyenné tudnak válni: az igazságot csak tanulják, de mivel legbelül ellenállnak neki, meg nem ismerik, a hit szempontjából megbízhatatlanok, látszathívők, erkölcstelenek (3:2-9)
- Timóteus ebben a helyzetben *négy* dologba kapaszkodhat: egyrészt gyermekkorától *ismeri* magukat az Írásokat (3:15), másrészt tudja, hogy az Írásokat *Isten* ihlette, sugalmazta, ezért az összes Írás *képes* a benne *hívót* bölccsé tenni az üdvösségre, és *hasznos* (abban segít, arra szolgál) a tanításban, a jobbításban, a nevelésben, a gyakorlatias lelki érettség elérésében (3:15-17), harmadrészt pedig tudja, hogy mindezt „kiktől tanulta” (3:14): anyja, nagynanyja, Pál, és ők *hiteles emberek* voltak, akik mindezt elé éltek; végül, ő maga is „követője” lett Pál „tanításának és életmódjának”, és látja annak mind a kihívásait, mind a gyümölcsét (3:10-12); Pál ezért kéri Timóteust, hogy *hirdesse* az igét, amíg lehet (4:1-4).
- Ami az „Istentől ihletett” (*theopneusztoz*s) kifejezést illeti, ez két részből áll: *theosz* = Isten, *pneó* = lehelni, fújni. Csak egyszer fordul elő a Bibliában, és Pál alkothatta a kifejezést, így jelentését illetően nem elég a szófejtés. Jelentése eleve kettős: passzív értelemben véve „ihletett”, „sugalmazott”, ami az említett írások isteni *eredetére* utalhat, aktív értelemben véve viszont „ihlető” vagy „sugalmazó”, ami az írások *hatására* utalhat. Pál az Írások „hasznáról”, azaz emberformáló hatalmáról beszél, de nem mágikus értelemben véve, mintha maga a könyv mint tárgy bírna ilyen hatalommal, hanem mert *az élő Isten* történetét és üzenetét tartalmazza, aki nem csak az írókat, hanem a hallgatókat-olvasókat is ihletni tudja, és így képes őket is belevonni a saját történetébe.
- Ami a *pasza grafé* = „az egész írás” / „minden írás” kifejezést illeti, Pál bizonyára nem bármiféle vallási iratra gondolt, de *a mai értelemben vett* Bibliára sem utalhatott, mert akkor még nem létezett lezárt ószövetségi kánon, az Újszövetség pedig még nagyrészt megírásra várt. Pál előre tekintve sem beszélhetett a Bibliáról, hiszen a szöveggörnyezet Timóteus gyermekkori tanulmányairól és azoknak Timóteus jelenére gyakorolt pozitív hatásáról szól. Ezért Pál itt minden valószínűség szerint *általában* a zsidó vallás normatívnak tartott szentírásaira utalt, de ezt is további meghatározás és részletezés nélkül tette. Pál fókuszában az *emberformáló* hatalommal bíró Írás áll, amit a *hiteles életű emberek* bizonyítanak.

A **2Pt 1:19-20** szerint „egészen bizonyosnak tartjuk a prófétai beszédet, amelyre jól teszitek, ha mint sötét helyen világító lámpásra figyeltek, amíg felragyog a nap, és felkel a hajnalcsillag szívetekben. Mindenekelőtt tudnotok kell, hogy az Írás egyetlen prófécija sem ered önkényes magyarázatból, mert sohasem ember

akarataból származott a prófécia, hanem a Szentlélektől indítatva szólaltak meg az Istentől küldött emberek.” A szöveget rendszerint akkor idézik, amikor a Biblia emberfeletti eredetét, a próféták ihletettségét akarják bizonyítani. Gondolatmenetéből azonban több is kiderül:

- Péter szerint a valódi prófétákra azért kell hallgatni, mert amit mondtak, az később *meg is történt* (1:21); ez bizonyítja, hogy valóban Isten indította őket szólásra; Péter azért nem követ „kitalált meséket”, mert *szem- és fültanúja volt* annak, amikor szavaik (Jézus megdicsőülésekor) beteljesedtek
- ezért lehet bízni a prófétai szóban (1:16-19), amely *biztos történelmi alap* az evangélium drága ígéretei, az istenismeret, a lelki fejlődés és az elhívásban való megerősödés számára (1:1-11).

Az **1Pt 1:10-12** szerint maga *Krisztus* ihlette a régi prófétákat, és ők hűségesen továbbadták az üzenetet, akkor is, ha nem tudták, hogy az üzenet *mikorra* vonatkozik (1:11). De *Isten magyarázta meg nekik* (1:12), hogy nem maguknak, hanem a *későbbi* nemzedék számára jövendöltek. Ezért a 2Pt 1:20 kijelentése, miszerint egy prófécia sem lett *önkéntes* magyarázatból, értelmezésből vagy alkalmazásból, valószínűleg arra utal, hogy a próféták, akik nagyrészt koruk jelenségeit értelmezték („Izrael, ami történik, azért történik, mert vétkezted. Ha megtérsz... Ha nem térsz meg...”), sem a saját korukra, sem a más időkre vonatkozó üzeneteket nem maguk ötlötték ki, hanem Isten üzent általuk, ha nem is mindig nekik. Esetükben azért kizárható az emberi önkény, mert *a történelem igazolta* a szavaikat.

A fenti szövegek vizsgálatának tanulsága, hogy a Biblia egyszerűen *közi* az Írások ihletettségét, amit egyrészt a jövendölések történelmi beteljesedése, másrészt a hívőkre gyakorolt emberformáló hatása *bizonyít*. A Biblia az emberformáló hatást azonban nem az Írások szövegének, betűjének tulajdonítja (mágikusan), hanem a mögötte álló, *élő és ható Igének*, ezért az Írások szövegének hatása elválaszthatatlan *a belé vetett hittől*, ami nélkül az egész csupán történelem és elmélet marad. Isten azonban nem csak az írókat ihleti Szentlelke által, hanem – számkra titokzatos módon – az *olvasót* is, aki számára a bibliai történetet *élővé, jelenné teszi*, egyszer csak belevonja a történetbe, annak *részévé* teszi.

2.8. Az ihletés / sugalmazás körülményei

Mivel a Biblia sehol sem kínál valamiféle elméletet az ihletés *hogyanjáról*, így csak annyit tehetünk, hogy a történeti leírásokat megfigyeljük, és következtetéseket vonunk le. Talán az a legfontosabb megfigyelés, hogy a Biblia eredetét és hatását tekintve két oldala van: isteni és emberi. Az emberi oldalt mindig könnyű felismerni, hiszen például azt olvassuk, hogy valaki tesz vagy mond valamit. A tett és a szó *jelentőségét* azonban az akár ki sem mondott *isteni jelenlét* adja: Isten ott van ezeknek az embereknek az életében, és ő az, aki megszólítja őket, illetve ő az, akire reagálnak. Nyíltan vagy rejtve, de Isten ott van minden törté-

netben, imában, prédikációban, bölcsekedésben, ezért tud „kiszólni” a sorok közül.

Isten tehát *a saját* gondolatait erre kiválasztott és felkészített embereken keresztül közölte, ehhez pedig felhasználta *az ő éppeni* élethelyzetüket, képességeiket, egyéniségüket, koruk irodalmi műfajait, illetve anyanyelvük kifejezésbeli lehetőségeit és korlátait egyaránt. Az üzenet mindig *konkrét* helyzetekben került rögzítésre, ezért vagy csak egy adott helyzetre volt érvényes (pl. ApCsel 11:28), vagy ellenkezőleg, eleve általános érvényű volt, és az is maradt (pl. Hab 2:4 vö. Róm 1:17), így vagy egyszeri, kis jelentősége volt (pl. Bír 3:16), vagy a mai napig nagy a jelentősége (pl. 1Móz 1:1).

2.9. A Biblia érthetősége

Az Istentől ihletettség szigorúan véve csak a szövegek *eredetijére* vonatkoztatható, de tény, hogy a Biblia szövege fennmaradt. A későbbi másolási hibákat és betoldásokat a kéziratok tudományos feldolgozásával kiszűrték, a fennmaradt kérdéses részletek lényeges dolgokat nem érintenek. Ugyanakkor az is tény, hogy vannak benne nehezen érthető, könnyen félreérthető és ellentmondásosnak tűnő részletek.

Egyfelől azonban a hiba többnyire a figyelmetlen vagy tudatlan olvasóban van. A szövegek egészen sajátos, ma már kihalt irodalmi formákkal (teremtéstörténet, prófécia, példázat, érvelési stílus, idézési mód) és kulturális háttérrel rendelkeznek (történelmi helyzetek, helyi szokások), amelyeket figyelembe kell venni a helyes megértés érdekében. Igaz, hogy a Biblia szövegéből bárki megértheti az *alapvető* üzenetet az istennek tetsző életről és az üdvösség útjáról, és bárki továbbadhatja magát az evangéliumot (1Kor 15:1-11). A tágabb és mélyebb összefüggések feltárása és *felelősségteljes tanítása* azonban ma már szükségessé teszi a bibliai műveltséget, a teológiai képzettséget (Jak 3:1, Zsid 13:17). Bár az első apostolok többsége valóban egyszerű ember volt, ők a Biblia világában éltek – mi azonban nem, tehát két-három ezer év választ el minket egymástól. Az Újszövetség felének megírása sem a halász Péterre, hanem a teológus Pálra lett bízva.

Másfelől a szentírók is elismerték, hogy

- ismeretük „töredékes” volt, és maradtak bennük kérdőjelek (1Pt 1:10-12, 1Kor 13:12); tehát amit Isten el akart mondani, azt elmondta, de ez nem jelenti azt, hogy *minden* részletet el akart mondani (vö. 2Kor 12:4)
- írásaikban szerintük is vannak „nehezen érthető” dolgok (2Pt 3:15-16); tehát amit Isten el akart mondani, azt elmondta, de ez nem jelenti azt, hogy üzenetében kivétel nélkül minden részletet *könnyen* megértünk.

Összegezve, a mai olvasónak a saját erőfeszítésére (kutatás, gondolkodás) és Isten segítségére (újjászületés, ihlet) egyaránt szüksége van. Isten Lelke a megértéshez azért nélkülözhetetlen, mert

- csak így foghatja fel az üzenetet (ApCsel 16:14, Kol 1:12, 1Jn 5:20 vö. 2Kor 4:3-4)
- csak így láthatja meg az üzenet összefüggéseit (Lk 24:25-27,44-47, 1Kor 2:10)
- csak így válik számára is isteni tekintélyűvé a Biblia és üzenete (1Thessz 2:13, 1Kor 1:30–2:5)
- csak így jut hitre (Jn 20:31, 1Kor 2:10, 2Kor 4:6) és erősödik meg a hitében (Ef 1:17-19, 1Pt 2:2).

Mindezt a Szentlélek rendszerint embereken keresztül teszi (Róm 10:14-17, ApCsel 8:30-35, 17:2, 18:26, Ef 4:11-15, 1Jn 2:26-27); különösen így volt ez abban a korban, amikor tíz emberből csak egy tudott olvasni.